

AZ ÉN FALUM – AZ ÉN VÁROSOM

Gölle

Bodó Imrével, a dombóvári Fekete István Emlékház vezetőjével beszélget *Béla Pál*

Csodálatos dolog, amikor valaki abban a faluban nevelkedik, abban a világban eszmél, amiben Fekete István írásainak szereplői éltek – a valóságban, vagy az író által megalkotva. A ma Dombóváron lakó, és ott Fekete István emlékszóbat létrehozó F. Bodó Imre agrármérnök ilyen szerencsés ember. „Én még ismertem Berta Jancsit, Deres Lacit, Bodó Bélát... és Kovács Ilonkát” – sorolja a Ballagó idő című regény szereplőit. Bodó Imre 15 esztendőskorától levelezett Fekete Istvánnal, alapító tagja a göllei Fekete István Baráti Körnek – van mit mesélnie a faluról és jeles szülőttéről.

A szülőfaluját bemutató rádióműsor szövegének közlésével köszöntjük az ötvenesztendőskorú F. Bodó Imrét!

Bodó Imre: Agrármérnök vagyok, itt születtem ebben a Somogy megyei községben. A monda szerint IV. Béla király a tatárok elől menekülve eltévedt ezen a tájon. A Gölle környéki jobbágyok és kanászok megvendégelték a királyt és kíséretét, kivezették őket az erdőből és megmutatták, merre meneküljenek Horvátország felé. A király a lovát – a monda szerint szürke ló volt – Gelle névvel bízta, hogy: No, Gelle, akkor induljunk! Állítólag IV. Béla király lováról kapta volna a település a nevét.

Béla Pál: *Gölléről sok embernek kedves írója jut az eszébe.*

Bodó Imre: Jómagam is így vagyok. Ha Gölle nevét hallom, Fekete István író, valamint szüleim, nagyszüleim, áldott emlékü dédszüleim jutnak elsőként eszembe, akiket még ismertem. Ha pedig Fekete István nevét hallom, akkor szülőfalumra, a gyermekkorra, és a falu értékes és egyszerű embereire emlékezem.

Béla Pál: *Bár még sohasem jártam itt, nem tévednék el a faluban, annyira ismerős Fekete István novelláiból, regényeiből.*

Bodó Imre: Itt a faluközpontban található a templom, szemben a plébánia épülete. A templom tövében van Fekete István szülőháza, mellette a mostani kultúrház, a valamikori alsós iskola, oda járt az író gyermekkorában. Az épületek ugyanúgy állnak, csak az infrastruktúra változott: van köves út, villany, telefon, gáz stb.

Béla Pál: *De az erdő, a völgy ugyanolyan romantikus ezzel a patakocskával, itt a falu szélén.*

Bodó Imre: A Kács patak ma is megvan, sajnos már nem olyan bővizű, mint valamikor, gyermekkoromban még fürödtem is benne. Fekete István korában pedig még bővizűbb volt, Berta Jancsi barátjával többször beszakadtak a jég alá.

Béla Pál: *Fekete István írásaiból tudom, hogy itt hagyományja volt a gazdaképzésnek. Nem véletlenül lett agrármérnök.*

Bodó Imre: Fekete István okleveles gazda volt, ez van az oklevelében. Akkor még nem agrármérnöknek titulálták a végzősöket.

Béla Pál: *Ezt az iskolát is, aminek az udvarán beszélgetünk, gazdaképzőnek hívták.*

¹ Elhangzott a Kossuth Rádióban 2003. június 20-án. (Szerk.)

Bodó Imre: Igen. Vissza kell kanyarodnom a Fekete családhoz, ugyanis Fekete Árpád az 1909. évi Országos Mezőgazdasági Kiállításon, Fáni nevű tehénével elhozta a nagydíjat az akkori uradalmak elől. Ennek a nagydíjnak köszönheti Gölle és környéke, múltbéli híres állattenyésztését. Fekete Árpád ugyanis nem rejtette véka alá a tudását, hanem biztatta, segítette az itteni gazdákat. Az 1930–1940-es évekre Gölle híres állattenyésztő község lett. Somogy megye apaállat előállításában meghatározó szerepe volt a falunak. Ezért lehetett itt 1946-tól, amikor ezt az épületet államosították, a Dél-Dunántúl első gazdaképző iskolája, amit Hausz Mihály középiskolai tanár szervezett meg, szinte a semmiből. Kétéves volt az iskola, és főleg a téli hónapokban működött, mert a leendő gazdászok nyáron otthon dolgoztak a szüleikkel. Volt kollégiuma is, a környékből: Somogyból, Tolnából és Baranya megyéből is ide jártak a gazdák gyermekei. 1950-ig működött, két évfolyam fejezte be, sajnos 1950-ben a Rákosi-rendszer kulkképzőnek titulálta és megszüntette.

Béla Pál: *Mezőgazdasági kötődése tehát teljesen egyértelmű, de természetszeretét is édesapjának, Fekete Árpádnak köszönheti.*

Bodó Imre: Fekete Árpád nemcsak tanító és híres állattenyésztő volt, hanem nagy természetbúvár is, és a kis Fekete Istvánt mindenhová magával vitte. Biztatta: – Fiam pattanj fel a hirtóra, s ha meglátsz egy madarat, és megismered, az majdnem olyan, mintha a tiéd lenne. És valóban: tízéves korára az össze madarat ismerte, röptében megmondta, hogy melyik káros, és hasznos, hol költenek, mivel táplálkoznak. Herman Ottó, a Természettudományi Múzeum első igazgatója és Fekete Árpád nagyon jó barátságban voltak. Rendszeresen küldte a jelentéseket Gölle és környéke madár- és állatvilágáról, és Herman Ottó természettudománnyal foglalkozó könyvei természetesen ott voltak Fekete Árpád könyvespolcán, amiket gyermekkorában Fekete István is forgatott is. A göllei parasztgyerekekkel lejárhatott ide a *Kács alá*, itt játszottak, itt figyelték a madarakat, az állatokat, és itt ismerte meg – amint a *Ballagó idő* című életrajzi regényében írja –, ezeket a egyszerű, de nagyon értékes embereket. Pajtásai: Berta Jancsi, Deres Laci, Puska Péter... haláláig barátai maradtak, a szó szoros értelmében.

Béla Pál: *Annyira értékes embereknek tartotta őket, hogy nem álneveket használt a novelláiban, regényeiben, hanem név szerint nevezi meg őket.*

Bodó Imre: Valószínű, hogy ezek a novellák, elbeszélések, úgy ahogy leírta, meg is történtek. Mert Berta Jancsi bácsit én még jómagam is ismertem, 91 éves korában hunyt el, és nagyon sokat mesélt nekem. Ismertem még a Deres Laci bácsit, Esküdt Ernőt, tehát ötölkük már gyermekkoromban sok kérdésre kaptam választ. Az első könyve *A koppányi aga testamentuma* volt, és én is szerettem a történelmet, különösen vonzódtam a törökkori eseményekhez, a mai napig szívesen foglalkozom a korszakkal. Ezzel a könyvvel futott be, 1936-ban kiérdekelte a Gárdonyi Géza Társaság első díját, két évvel később pedig a Zsellérekkel folytatta. A Zsellérek talán azért maradt meg a köztudatban, mert listán volt, a Rákosi-korszaktól kezdve egészen 1989-ig nem jelenhetett meg. És ugye ami tiltva van, az általában rögződik az emberekben.

Béla Pál: *1989-ben jelenhetett meg, de mintha 30 oldal ebből a kiadásból is hiányozna.*

Bodó Imre: Igen, pontosan 30 oldal hiányzott. Onnan tudom, hogy Kormon József plébános barátom az 1980-as évek elején, amerikai tartózkodása idején meg is írta ezt egy ottani újságban. Ezt a cikket lekötöztük a 2002. évi Emlékkönyvünkben.

Béla Pál: *Volt Fekete Istvánnak egy nagyon romantikus kapcsolata. Levelezett egy hölgygel, és ennek is köszönhető, hogy megvan a Zsellérek eredeti szövege.*

Bodó Imre: Csermely Ottónéről van szó, aki várpalotai származású, de Budapesten élt. 1962-ben levelet írt Fekete Istvánnak, amelyre az író nagy meglepetésére válaszolt, és ebből egy komoly kapcsolat alakult ki közöttük. A hölgy ugyanis mindent gyűjtött, ami az íróval kapcsolatos, és nemcsak gyűjtötte, hanem segített is Fekete Istvánnak. 170 levele most nálam van! Fia, Csermely Zoltán vegyész mérnök, édesanyja végrendelete alapján átadta nekem ezeket a dokumentumokat. A levelek tartalmából ítélve a hölgy biztatta, és valóban segítette Fekete Istvánt. Odafigyelt az esetleges hibákra, megírta, hogy mit kellene javítani. Biztos vagyok benne, hogy ez a hölgy befolyásolta írói munkásságát.

Béla Pál: *Bár a Koppányi aga testamentuma hozta meg számára az ismertséget, utána már szinte csak a természetnek élt.*

Bodó Imre: Ehhez köze volt egy nagy magyar vadásznak, Kittenberger Kálmánnak is.

Béla Pál: Hogy született ez a barátság?

Bodó Imre: Kittenberger Kálmán volt a Nimród vadászújság főszerkesztője, és Fekete István elküldte neki egyik vadásztörténetét. Megjelent, Kittenberger levélben gratulált neki, később személyesen is megismerkedtek, majd hamarosan örök barátság fűzte őket össze. Sokat vadásztak együtt Erdélyben és az ország más részén.

Béla Pál: Talán azért lett olyan alapos megfigyelő, mert mindent, ami élt és mozgott szeretett volna megismerni, és már szinte értett az állatok nyelvén is.

Bodó Imre: Megszólaltatta az állatokat, a madarakat, beszélt a nyelvükön, beleélte magát a rókacsalád életébe, megszólaltatja a kukoricaszemet, vagy éppen magát a növényt.

Béla Pál: Nemcsak novellákat és regényeket írt, hanem forgatókönyvet is, saját regényének forgatókönyv változatát készítette el.

Bodó Imre: Így van, A koppányi aga testamentuma filmnek ő írta a forgatókönyvét, és nagyon jól megírta, mert valóban úgy tudták a szereplők visszaadni ezt a történelmi regényt, ahogy Fekete István elképzelte. De mondhatom a „Hajnalodik” című színdarabját is, amit maga rendezett. Első előadása Ajkán volt, 1941-ben.

Béla Pál: Milyen szerepe volt Ajkának Fekete István életében?

Bodó Imre: Tizenhárom évig itt dolgozott. Ajka akkor még nem volt város, 2800-3000 lelkes nagyközség volt, és ide került a Nirnse birtokra, vezető gazdatisztnek. 6000 holdas nagygazdaság volt ez, több ezer katasztrális hold erdő tartozott hozzá, és merinójuhászat, valamint húsfeldolgozó és szeszgyár is működött a birtokon.

Béla Pál: Dolgozott ő a Tiszántúlon is.

Bodó Imre: 1945 után egy ideig uszálykísérő volt a Dunán, majd patkányirtással és egyéb ilyen munkákkal foglalkozott, hogy a családját fenn tudja tartani. 1953-ban kapott állást, és 1956-ig tanított a kunszentmártoni halászmester-képző iskolában. Itt írta a Halászat című tanulmányt. 1955-ben aztán megválasztották az iskola igazgatójának, de a forradalom után megszüntették az iskolát. Ekkor került vissza Budapestre, és 1958-tól kis-balatoni kormánybiztos lett.

Megítélésem szerint Fekete István volt az első igazi magyar környezetvédő, aki már akkor felhívta a figyelmet a balatoni bajokra, amelyek azóta is visszatérnek. Komolyan vette megbízatást, elolvasta a Kis-Balatonról a régi feljegyzéseket, foglalkozott, a Kis-Balaton élővilágával, hogyan lehetne helyrehozni a mocsárvilág élővilágát, miként lehetne tiszta vizet juttatni a Zalába.

Béla Pál: Azt hiszem az Ön életét is meghatározta, hogy Göllén elsőként éppen A koppányi aga testamentumát olvashatta, s egyre jobban kezdte érdekelni az írója.

Bodó Imre: Fekete István gyerekkoromtól meghatározó az életemben. Nemcsak azért, mert itt született, nem is csak azért, mert magam is agrármérnök lettem, hanem azért, mert ugyanúgy tiszteltem az élővilágot. Ő már gyermekkorában megtanulta tisztelni és szeretni a növényeket, az állatokat, és jómagam is ezt a ragaszkodást tanultam szüleimtől, nagyszüleimtől. Így Fekete István idővel példaképemmé vált. Személyesen sajnos nem találkoztunk, de 15 évesen levelet írtam neki, amire válaszolt. Azon a nyáron, 1970-ben halt meg, amikor megismerkedhettünk volna. Azóta egyre inkább megerősödött bennem a gondolat, hogy ápolni kell az emléket, népszerűsíteni kell munkásságát. Így alakítottuk meg 1986-ban, itt Göllén, a Fekete István Baráti Kört. Másféle civil szervezetet akkor még nem engedélyezett a pártállam, tehát ilyen baráti kör alakult, a lelkes tanácselnökkel, Kovács Józseffel az élen, azzal a céllal, hogy a pedagóguslakásként működő szülőházát kiváltsuk, és egy kis múzeumot rendezzünk be. Az író özvegye, Piller Edit, 1987-ben átadta a relikviákat, és felavatta az emlékszobát. Így kezdődött, de volt folytatás is. Jómagam 1979-től élek Dombóvárott, és mivel a városnak nem volt múzeuma, az általam összegyűjtött Fekete István emlékekből 1995. június 24-én megnyitottuk Dombóváron a Fekete István Emlékszobát, a város akkor egyetlen múzeumát.

Béla Pál: Ahogy belépünk a szobába, máris láthatjuk legkedvesebb alakjait, a Vuiktól a Huig.

Bodó Imre: Ezeket a kitömött állatokat a Természettudományi Múzeumból kaptam. Az állattár igazgatója, dr. Mészáros Ferenc nagyapja itt volt gyógyszerész Somogyban, és nagy tisztelője az írónak, ezért támogatta a kérésemet, amikor fölkerestem.

Béla Pál: Folyamatosan gyarapodik ez a kis gyűjtemény. Természetes, hogy nem is lehet másutt az az íróasztal, ahol utolsó éveiben írta a könyveit.

Bodó Imre: Íróasztala több is volt. Gazdatiszt korában, diófából készült íróasztala, Ajkára került, ez a második íróasztala pedig hozzám. Az író fia, ifjabb Fekete István, édesanyja halála után, 1997-ben úgy döntött, hogy a hagyaték egy részét szétosztja Gölle, Ajka és Dombóvár között. Ez a három település őrzi ugyanis az emléket.

Béla Pál: Ifjú Fekete István nagyon messze került Göllétől.

Bodó Imre: Igen, ő részt vett az 56-os forradalomban, ezért menekülnie kellett. Először Németországba, majd Amerikába ment, jelenleg Chicagóban él, az Amerikai Magyarság című hetilap egyik rovatvezetője.

Béla Pál: Fekete István múlhatatlan érdeme, hogy több nemzedék nőtt fel a természet szeretetében. Mert aki legalább egy könyvét elolvasta, az már nem véthet a természet ellen.

Bodó Imre: Bízom benne, hogy így van. Ezért dolgozik a Dombóvárott is megalakult Fekete István Kulturális Egyesület. Fő célunk az ifjúság olvasóvá nevelése. Ezért hirdetjük meg minden évben a „Fekete István és én” című rajzpályázatot. Ezzel arra készítjük a gyerekeket, hogy mielőtt megfestik, vagy megrajzolják a Kelét, vagy a Vukot, vagy bármelyik állatfigurát, vagy éppen A koppányi aga testamentumának valamely epizódját, olvassák el ezeket a könyveket. Másik célunk ezzel, hogy a szülők és a tanárok figyelmét felhívjuk egy-egy tehetséges, szépen rajzoló vagy festő gyermekre. Ebben az évben 205-ből 33 pályaművet tudtunk díjazni, a legzebbeket pedig kitesszük a gyűjteményünkben, és a látogatók is gyönyörködhetnek bennük.

*

Béla Pál: Gondolom a látogatók számtalanszor megkérdezik, hogy Matula bácsi élhetett-e a valóságban? Vagy hogy a térképeken található Tüskevár, azonos-e azzal a regénybeli Tüskévárral?

Bodó Imre: Futó Elemér barátom állítja, hogy a Kis-Balatonnál, Zalavár környékén élt egy ilyen, Matula bácsihoz hasonló típusú csősz, vagy halmester. De Göllében volt egy Matula bácsi, Puska Andrásnak hívták, és itt a piarista uradalomban volt csősz. Az volt a neve, hogy Puska András Matula. Tehát Matula volt a ragadványneve, ugyanis sok Puska nevű ember élt a faluban.

Béla Pál: Közben kiegészült a társaságunk itt az öreg fa alatt.

Bodó Imre: Opper Lajosné Kapinya Mária 13 éve igazgatóhelyettes ebben az iskolában. Egy padban ültünk az általános iskola 8. osztályáig.

Opper Lajosné Kapinya Mária: Édesapám olvasó ember volt, az ő révén én is korán megszerettem az olvasást. Több versmondó versenyt nyertem abban az időben. Gyermekkorunkban eljártunk a környező területekre, a Kács patakhoz is, és bizony belepottyanva többször megfürödtünk benne, játék közben. Magam is ismertem még Berta János bácsit, aki fodrászmester volt a szomszédunkban, itt a falu közepén.

Béla Pál: Azt hiszem idegenforgalmi nevezetesség is lehet, az, hogy itt meg lehet találni az író legismertebb novelláinak helyszíneit.

Opper Lajosné Kapinya Mária: Gondolkodtunk rajta, hogy ki lehetne használni ezt a lehetőséget. Ne csak a múzeumot látogassák az emberek, hanem menjenek le a Kács aljára, vagy keressék föl a Cöndét. Sajnos a Potyondi malmot már nem tudják, mert az nincs meg.

Béla Pál: Akik, Fekete István rajongói közül eljönnek Göllére, biztosan szeretnék látni az író szülőházát is.

Opper Lajosné Kapinya Mária: Bármikor megtehetik. A gondnoknő iskolánk egyik dolgozója, dajka az óvodában, ő munkaidejében is szívesen elmegy és kinyitja.

Bodó Imre: Bemutatom Banda Zoltánt, a göllei Általános Iskola magyar tanárát, ő a könyvtárosa ennek az iskolának.

Béla Pál: Ugye itt nem hiányzik egyetlen Fekete István írás sem?

Banda Zoltán: Természetesen kiemelt feladatként kezelem, hogy a göllei iskola könyvtárában Fekete István valamennyi regénye, elbeszéléskötete meglegyen, és évről évre bővítjük az állományt.

Béla Pál: Könnyebb dolga van-e itt a magyar tanárnak, hogy itt született Fekete István?

Banda Zoltán: Könnyebb is, nehezebb is. Könnyebb, mert a gyerekeket élet-közéssel tudom tanítani Fekete István állatszeretetére és az egyszerű emberek tiszteletére. Nehezebb, hogy talán többet követelnek tőlem. Minden tőlem telhető igyekszem megtenni, hogy megszerettessem velük az irodalmat, és mindazt az értéket, amit Fekete István képvisel. Az alsóban a Vuk már kötelező olvasmány, de a felső tagozatban szintén sokat foglalkozunk Fekete Istvánnal. Nemcsak a tananyag keretén belül, hanem rengeteg vetélkedőt szervezek, különösen a centenárium évfordulók idején. Emellett mindenféle pályázaton igyekszünk részt venni, ami megjelenik, gondolok akár a dombóvári pályázatokra, akár az ajkai versenyekre.

Béla Pál: Nagyon kellemesek, olvasmányosak Fekete István állattörténetei. Mennyire ügyelt ő arra, hogy a mese mellett az állatok valódi tulajdonságait is megismerjük?

Bodó Imre: Képzett mezőgazdászként úgy érzem, hogy igen alaposan megfigyelte és nagyon valóságosan ábrázolta az állatok életét.

Csongrád

Szűcs Judit múzeumigazgatóval beszélget Takács András¹

A Hármas-Körös Tiszába torkollásánál, a Tisza jobb partján áll ez a szláv hangzású nevet viselő, megyéjének nevet adó, a helyi szóhasználatban Csongorád-nak nevezett település. A XIX. században élt Váry Gellért piarista tanár családi krónikája révén jól ismerjük a város múltját, a néprajztudós Katona Imre a város és tanyavilága népéletét örökített meg. Erdei Péter muzeológus valamint Dudás Lajos tanár úr² pedig a város helytörténetével foglalkozik. Az ő segítségével mutatja be városát dr. Szűcs Judit, a Tari László Múzeum igazgatója. (Szerk.)

Takács András: Mire a legbüszkébb ebben a múzeumban?

Szűcs Judit: Most az új állandó kiállításra, s azzal együtt, hogy sikerült ennek a polgárháznak a belső terét felújítanunk, gipszstukkós mennyezetével és a belső térhez illő tárló rendszerrel. Ide került az új kiállítás. Hogy erre miért vagyok ennyire büszke, ahhoz tudni kell, hogy az egész Alföldön, sőt az országban is, a kiállítások többsége már 20–30 éves. Nekünk sikerült nyolc év alatt elérnünk, hogy új, állandó kiállítást nyithattunk. Itt állunk ez előtt a tárló előtt, amely a bronzkori házat, a halászó-, földműves ember tárgyait mutatja be. Majd a bronzműves műhelyét megjelenítő tárlóhoz lépünk: a mai kismester iparos is rácsodálkozhat arra, hogy bronzból mit, milyen minőségben tudtak elődeink létrehozni.

Takács András: Kik látogatják ezt a múzeumot a helyiek közül?

Szűcs Judit: Mint mindenütt a világon, elsősorban a gyermekek és a nyugdíjasok járnak rendszeresen múzeumba, mert általában ők érnek rá, de más vidékiek és külföldiek is előfordulnak. 2003 nyarán talán a legkedvesebb, és a múzeum hangulatára leginkább ráérező vendégünk egy dél-afrikai angol látogató volt, aki szabad versben írta le, hogy milyen hatással volt rá a múzeum és a térkéпкиállítás.

Ez a térkéпкиállítás Magyarország és Erdély négy évszázadának térképeiből álló válogatás. Érdekessége a helybeliek számára, hogy minden térképen szerepel Csongrád városa. Hiszen a település már XI. században már királyi vármegye székhelye volt, és ettől kezdve folyamatosan előfordult a térképeken. Annak ellenére, hogy jelentősége változott, a tatárjárás után például már nem volt megyeszékhely.

Takács András: Itt állunk az egyik teremben, a „Csongrád évszázadai, várostörténeti mozaikok” című kiállítási részben.

¹ Elhangzott 2003. november 7-én, a Kossuth Rádió *Én falum – Én városom* című műsorában (Szerk.).

² Dudás Lajos 2004. január 23-án elhunyt. Lapunk 109. oldalán búcsúzzunk el Tőle (Szerk.).

Szűcs Judit: A kiállítás – Erdélyi Péter kollegám rendezte – korszakonként jelzi a város történetét. Középkor, törökör, a Károlyi uradalom időszaka, az örökváltásért való harc, a 48-as események. A XIX. század végét két jellegzetes polgár alakjával érzékeltetjük. Erdélyi Péter történelem szakos tanárként itt szokott történelem órákat tartani, és ez a korszakonkénti felépítés kapcsolódik az ő iskolai oktatásához is.

Takács András: Nagyon jó ötlet, hogy múzeumban tartják a történelemórát.

Szűcs Judit: Érdekes, hogy vadászszakos hallgatóknak tartja a legtöbb történelem órát. Ha kevés ismeretet is visznek magukkal ezek a rövid idő alatt érettségit szerző diákok, de város-történetből élményt és látványt kapnak.

A XX. század történetével foglalkozó rész a 4. teremben van. Tudjuk, hogy a XX. század történetét szakkutatók is nehezen dolgozzák fel, bizonyos összefüggések tisztázatlanok, illetve nehezen tisztázhatók. Kollegám itt a „Közélet a XX. század elején” és a „Csongrád az első világháborúban” témát választotta ki és ötletesen, a gyűjteményben lévő tárgyakkal mutatja be. A kisbíró dobja és a polgármester díszhuszárjának mentéje a két kiemelkedő darab. A század elejéről plakátok és a város barokkos stílusú címere látható színes, kinagyított változatában. Az első világháború bemutatása érdekes lehet a katonaviselt, vagy az egyre több nem katonaviselt férfinak.

Takács András: Vele szemben itt van egy tárló, az van ráírva, hogy „Kubikosok”.

Szűcs Judit: Ez már a „Csongrád népelete” című kiállítás része. Városunkban a napszámok, földtelen és kisföldű parasztemberek a XIX. század közepétől a vízszabályozásokon találtak munkalehetőséget. Persze nem csak a csongrádiak, hanem a környékeliek, sőt, az ország más részében élők közül is sokat elálltak kubikosnak. Megerősítést kapott a csongrádi kubikosság azzal is, hogy kutatója, az ötvenes években a csongrádi születésű Katona Imre néprajzkutató volt. Egyik tanítványával az 1970-es években, itt hozta létre a „Kubikosok” állandó kiállítását, ami 1994-ig állt is. Az új állandó kiállításban egy-egy tárlót szentelünk a kubikosság-nak és a közelmúltban elhunyt Katona Imrének.

*

Takács András: Milyen múltra tekint vissza Csongrád történelme?

Erdélyi Péter: A város nevével először a garamszentbenedeki alapítólevélben – adománylevélben –, a XI. század utolsó harmadában találkozunk. Később Anonymus is megemlíti, sőt mi több, meg is magyarázza a város nevét, mégpedig a szláv eredetű „cserni grád” kifejezésből, vagyis fekete [földből épített] vár.

Kezdjük mi is itt a helytörténeti beszámólót. Csongrád több ezer éves múltra tekint vissza. Lakott hely volt már a neolitikumban, a bronzkorban is – ezt kiállításunk is reprezentálja. Az itt talált szláv földvárat, ami korábban a bolgár-törököknek volt végvárak itt a Körösök és a Tisza mentén – a magyarok, Ond és Ete átalakították, korszerűsítették. Nem véletlen, hogy István királyunk vármegyeszékhelyé tette ezt az erősséget, bár erről viszonylag kevés ismerettel rendelkezünk. Azt mindenesetre tudjuk, hogy főesperesség és ispánság volt itt, voltak terményraktárak és várkatonaság is, tehát ahogyan be kellett rendezni egy királyi vármegyét, azt Istvánt megteremtette. A XII. században – állítólag – erre járó arab világutazó, Al Idrisi azt írta egyik munkájában, hogy Csongrád virágzó város, nagy vásárokkal. Sajnos, a tatárjárás megakasztotta ezt a fejlődést, és utána a vármegye központja Szegedre került. Csongrád a XIX. századig mezőváros volt, a törökörben „nahije” – vagyis járási székhely, viszonylag virágzó gazdasággal. A későbbiek során pedig a Károlyi grófok mezővárosaként folytatott élénk gazdasági életet, évi három vagy négy vásártartás jogával.

Hadd említsem meg Kossuth Lajos szerepét a város történetében, amit egyik legutóbbi kiadványunk is reprezentál. A „Csongrádi Kossuth-levelek”-ben arról van szó, hogy Kossuth 1845–46-ban, mint ügyvéd vállalta Csongrád mezőváros örökváltási ügyének lebonyolítását, mégpedig a következőképpen. Az „önkéntes örökváltás” törvényi szabályozása szerint először meg kellett egyeznie Károlyi István gróffal, valamint a mezőváros képviselőivel. Ez az egyezség meg is történt, csak egy dolog hiányzott hozzá, a pénz. Hiszen az önkéntes örökváltás nem volt olcsó multság, egymillió pengő forintot kellett volna hozzá megszerezni, ez pedig a korabeli Magyarországon óriási összeg volt. Kossuth hatalmas igyekezettel kezdett az ügy lebonyolításához. Először angol és francia bankházakhoz fordult, azok megígérték a köl-

csönt, később azonban az ügynök cserbenhagyta Kossuthot. Aztán kereskedelmi társaságtól próbált pénzt szerezni, de az igazgató sikkasztott és külföldre ment. Óriási csalódás-sorozatot jelentett ez Kossuth életében, a kilencedik levél azzal zárul, hogy „jelenleg nincs Európában és Magyarországon olyan ember, aki Önöknek pénzt tudna kölcsönözni”. De mint Kossuth pályáján annyiszor láttuk, nem hagyja el a remény, biztatja a csongrádiakat, hogy előbb-utóbb megoldódik ez a kérdés. Ez a kilenc Kossuth-levél azért is érdekes, mert ügyvédi tevékenységéről, ezeken kívül nincs más dokumentum. A leveleket a szakirodalom feldolgozta, bekerültek a tudományos kutatás vérkeringésébe

Takács András: Kanyarodjunk vissza a város történelméhez!

Erdélyi Péter: A dualizmus korában nagyot lendült a város fejlődése. Malomipari központ alakult ki, három hengermalma is volt a városnak, vasúti összeköttetést teremtettek Szentessel, Kiskunfélegyházával, a századfordulón már 26 ezer volt a város lakossága.

Aztán 1901-ben nagyon furcsa dolog történt itt. Az akkor hozott, úgynevezett választási törvény megtiltotta a választási korteskedéssel járó etetés-itatás módszerét – amiről Mikszáth is elég sokat írt –, de itt Csongrádon – egyedül az országban – mind a két jelölt tábora belefutott ebbe a tilalomba. Azóta sem történt ilyesmi: névszerinti szavazással az országgyűlés úgy döntött, hogy a Csongrádot meg kell büntetni. Fölfüggesztették a város követküldési jogát, s négy esztendeig a szentesi képviselő képviselte Csongrádot.

A szocialista korszakban sajnos nem a helynek megfelelő profilú ipart fejlesztették, de azért kiemelném a bútortipart. Fejlődött a mezőgazdaság is, a szőlőkultúra, de úgy tűnik, hogy a csongrádi bornak alig van jelene, jövője talán lesz. Eppen ezért a Csongrádi Múzeumi Füzetek legutóbbi számában cikket közöltünk a csongrádi szőlőtermesztés népi szakszókincséről. Hátha a múlt felidézésével elősegítjük a szőlőtermesztés fellendülését.

*

Takács András: Ungerbauer Györggyel, egy szőlőiskola, azt hiszem, az Alföld legnagyobb szőlőiskolája kellős közepén beszélgetünk.

Ungerbauer György: Ezt a szakmát nagyon rég óta műveljük. 1966-ban végeztem és 21 évig voltam a Csongrád-bokrosi Kossuth Tsz-ben szőlészeti-borászati ágazatvezető, ahonnan úgy jöttem el, hogy visszavárnak. Korunkat megelőzve, 1987 óta folytatjuk a szakmát, de másképpen. Szőlőtermesztéssel, borászattal, szőlő szaporítóanyaggal, virágkertészettel foglalkozunk, újabban pedig szőlőtelepítéssel.

Takács András: Van hagyománya itt Csongrád-bokroson a szőlőtermesztésnek?

Ungerbauer György: Nagyon nagy, hiszen a csongrádi szőlők számottevő része a bokrosi részhez tartozik. Itt már régebben „szőlőznek”, mint Csongrádon. Először hagyományosan, majd széles-soros műveléssel, később aztán fajtaváltással, most új fajtaváltással megint. Hiszen a régi, hagyományos fajták már vagy nem kellene, vagy nem tudjuk a régi módon művelni.

Takács András: A szőlészet, a borászat és a virágtermesztés, hogyan kapcsolódik össze?

Ungerbauer György: Hát úgy, hogy kertészek vagyunk. A virágnak vannak olyan munkálatai, amik kitöltik a szőlészet és a borászat csendesebb időszakait. Amikor nincs más munka a szőlőben, szőlőiskolában, akkor a nőknek olyan vidám dolog virággal foglalkozni. Szinte föllelegeznek. A virághagymákat ősszel fölszedjük, elraktározzuk, aztán amikor kint már nincs munka, elkezdjük osztályozni, válogatni és csomagolni.

Takács András: Hány embernek ad munkát?

Ungerbauer György: Bár a gazdálkodásunk kimondottan családi jellegű, van, amikor 30–40 embernek adunk munkát, máskor csak 4–5-nek, attól függően, hogy milyenek a feladatok.

*

Takács András: A Tisza áldás és átok is Csongrád életében.

Deák József: Itt születtem Csongrádon, s idestova már 57. évemet töltöm a Tisza partján, mi csongrádiak gyakran mondjuk úgy, hogy a „mi Tiszánk”. Különös természeti értékek találhatók itt, a hullámtéri erdők és a holtágak partján, illetve vizén. Erre figyeltünk fel a diákjaimmal, s készítettünk egy fajlistát. Majd a közeli Kiskunsági-, valamint a Hortobágyi Nemzeti

Park szakembereivel felvettük a kapcsolatot, s megvizsgáltuk, hogyan lehetne ezt a területet helyileg, vagy országosan védetté nyilvánítani. Hosszas egyeztető tárgyalásokat követően, mintegy 7 évvel ezelőtt a Tisza bal parti terület megkapta a Csongrád-Nagyréti Természetvédelmi Terület nevet, és helyi önkormányzati rendelettel védett lett. Védett és fokozottan védett madarakból, továbbá néhány növényfajból álló listánk időközben csaknem 130 fajra bővült. A Hortobágyi Nemzeti Park igazgatósága elkészítette azt a szakmai anyagot, amelynek alapján a Csongrád-Nagyréti Természetvédelmi Terület legkésőbb a jövő évben része lesz az országosan védett Hortobágyi Nemzeti Parkhoz tartozó Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzetnek.

Takács András: Milyen állat- illetve növényfajokra a legbüszkébbek?

Deák József: Egyesületünk emblémájában szerepel a nagykovács. Nem csak azért, mert a magyar természetvédők szimbóluma, hanem mert az úgynevezett Nagykovács nevű holtág partján pár éve ötven darab nagykovácsot számoltunk össze. Abban az időben a madarászok szerint Magyarországon mindössze 500 pár költött, fészkel, tehát jelentős állományuk Csongrádhoz kötődött. De található itt fekete gólya, a nagykovácsok mellett kiskovács, gyurgyalag. Városunk büszkesége, hogy – különösen az úgynevezett pontonhíd közelében – június közepétől a hónap végéig, minden évben megfigyelhető nálunk a „tiszavirágzás”. A növények közül feltétlenül meg kell említenünk a kubikgödrök partján, a védőgát tövében ősszel virító Tisza-parti margitvirágot. A holtágak vizén él a sulyom és a rucaöröm, valamint a kubikgödrök partján, és a gát tövében megtalálhatjuk a réti iszalagot, a nyári tőzikét. Ezek mind védett növények.

A pontonhíd egyébként város felteve őrzött büszkesége, ugyanis ilyen híd Magyarországon csak Dombóváznál fordul elő, de szerkezetileg még az sem teljesen egyezik a Csongrádival. Ismereteink szerint Európában sehol nem található ilyen pontonhíd. Mármost minket, természet- és környezetvédőket bosszant, hogy két-háromévenként, különböző „szakemberek” olyan elképzeléssel állnak elő, hogy ez a pontonhíd elöregedett, szét kell bontani, és egy nagyteljesítményű, motoros komppal próbálnák felváltani. Ezt eddig még sikerült megakadályozni.

Takács András: Ennek a hídnak mi a különlegessége?

Deák József: A híd váza és a pontonok fémből készültek, de a közlekedő rész – úgymond az úttest – nem betonból van, nem is fémből, hanem fa elemekből, széles deszkalapokból készültek. Annyira keskeny, hogy egyirányú forgalom van rajta. Ha a Tiszán nyáron, nagyritkán hajó közlekedik erre, akkor a híd a középső részét – a hidászok úgy mondják itt Csongrádon: a középső szárnyát – kinyitják, egy kishajó segítségével félrevontatják, s úgy engednek utat a hajónak. Amikor decemberben hűvösre fordul az időjárás, és lassan beáll a Tisza vize, akkor a pontonhíd középső szerkezeti elemeit a Tisza bal partjára vontatják, és december elejétől, körülbelül március közepéig egy kis teljesítményű komp vagy dereglye közlekedik a Tisza két partja között.

*

Takács András: Gát László: Csongrádi útikalauz – egy kézirat fekszik előttünk az asztalon.

Gát László: Most úgy tűnik, hogy kiadja a város. Erre ígéretet kaptam a polgármestertől és az alpolgármestertől is. Ez a Csongrádi útikalauz olyan helyismereti séták sorozata, amiket pedagógusként a gyerekekkel kipróbáltam. De volt módom rá, hogy felnőttekkel is megtegyem az ebben leírt utakat. Úgy érzem Csongrád nem vallott szégyent ezekkel a sétákkal.

Takács András: Melyik a legérdekesebb séta?

Gát László: Kit mi érdekel. Ha a népi építészet érdekli az embereket, akkor természetesen a Csongrád belvárosába viszem őket, ahol a régi házakat még eredetiben meg lehet tekinteni. Sajnos az időjárás és a tiszai árvíz, egyre jobban tönkreteszi ezeket az épületeket, de még nagyon szép dolgokat lehet látni. Akik egyházi vonatkozású dolgok iránt érdeklődnek azokkal a Szent Rókus templomba látogatunk, de megnézzük a Nagyboldog Asszony templomot is. Ha pedig a természet érdekli őket, akkor kerékpárral megkerüljük Csongrádot – ez 60 kilométeres távolság –, és megnézzük azokat a régészeti lelőhelyeket, amelyeket egykoron dr. Tari László fogorvos, amatőr helytörténész megmutatott nekem.

Takács András: Mi most itt egy iskola pincéjében beszélgetünk, ahol fantasztikus gyűjtemény van.

Gát László: Ez a csongrádi Széchenyi Iskola helytörténeti gyűjteménye. Az 1960-as évek végétől a gyerekek találtak ebben a városrészben, a gyerekek fedezték fel azokat az értékeket, amelyeket meg kellett menteni. Az udvarra kitett régi tárgyakat elhozták otthonról ide az iskolába, mi pedig tudtuk, hogy ezeket meg kell menteni. Először az iskola folyosóján lévő tárolókba helyeztük el, de onnan kiszorultunk. A gyerekek rájöttek, hogy az iskola alatt van egy száraz pince, ahol ki lehet alakítani – ahogy ők mondták – a múzeumot. Először 6 helyiségből állt a gyűjtemény, később kiegészítettük 12–13 helyiséggel. A gyűjtemény sajátossága, hogy a félegyházi úti városrésztől és a tanyavilágról szól. A tárgyak 90 %-át a gyerekek hozták. Pénzünk nem volt, ötösökkel tudtunk fizetni, és a gyerekek ezt nagyon szívesen vették. Úgy gondolom, hogy megérte, mert aki szívügyének tartotta, hogy a rokkát megmentse és elhozza ide az iskolába, az megérdemelte a jó jegyet. A nevelőtestület pedig hamar észrevette, hogy ezt a múzeumot nemcsak mutogatni kell, hanem ezzel együtt kell dolgozni. Olyan tanmeneteket, óravázlatokat készítették, amelyekbe beépítették a helytörténeti gyűjtemény és a múzeumi kiállítások látogatását, tanórák tartását. De lehetőség van arra is, hogy más iskolák gyerekei jöjjenek ide, és jönnek is.

Takács András: Ez a múzeum eléggé el van dugva. Isermik azért Csongrádon az emberek?

Gát László: Lehet, hogy most el van dugva, de korábban autóbusszokkal hoztak ide gyermekeket, nyugdíjasokat. Úgy emlékszem, Fejér megye egyik idegenforgalmi hivatalának programjában is benne volt ez a gyűjtemény.

*

Takács András: *Bedő Tamás névjegyén az áll, hogy polgármester. Ha Csongrád város névjegyét kellene megírni, hogyan tenné?*

Bedő Tamás: Csongrádról sokan mondják, hogy a vizek és a parkok városa. Lehet, hogy kicsit szubjektív vagyok, amikor azt mondom, hogy talán az Alföld egyik legszebb városa. Rendkívül sok zöldterülettel rendelkezik, itt található a Tisza és a Körös összefolyása, a híres Körös-torok, holtágaink vannak, és általában az egész városra a sok zöld növény jellemző. Talán ez lehet most Csongrád névjegye és ez lesz majd jövőben, Európában is.

Takács András: *Csongrádnak hány lakója van jelenleg?*

Bedő Tamás: A bokrosi városrészrel együtt szűken 19 ezer lakója van, ám folyamatosan fogy a népesség. A születések csökkenése mellett ugyanis elég nagyfokú az elvándorlás, főleg a fiatalok körében. Csaknem kétszer annyian halnak meg Csongrádon, mint ahányan születnek.

Takács András: *Az elvándorlás minek köszönhető? Nincs munkahely?*

Bedő Tamás: Ez a legnagyobb probléma, hogy a munkahelyek száma jelentősen csökkent. A korábbi ipari egységek, amelyek az – úgymond – szocialista ipar fellegvárai voltak, leépültek, kis- és középvállalkozásokká váltak. Az újonnan megjelenő kis-, középvállalkozások akkora mértékű foglalkoztatást nem tudtak teremteni. A munkahelyek száma stagnál, illetve a Masterfoods Kft. Csongrád-bokrosi befektetése hozott nagyobb foglalkoztatást a városba. Csaknem hatszázan dolgoznak most ott, de a dolgozók egy része nem csongrádi, hanem a környékből járnak be.

Takács András: *Ahogy Bokrosról utaztunk visszafelé, elmentünk egy ipari park mellett.*

Bedő Tamás: Erre azért vagyunk büszkék, mert majdnem ötszázan dolgoznak itt, jelentős termelési érték, és egyre nagyobb az export aránya. Jelenleg is folyik az ipari parkban a beruházás, most már ez a második, vagy a harmadik. Szeretnénk ezt a tevékenységünket továbbfolytatni, hiszen területeink és épületeink is vannak. Aztán itt van Csongrád egyik legnagyobb kiterjesztési lehetősége, a természeti- és épített környezet szépsége, és az alattunk rejlő termál-, illetve gyógyvíz. Az erre alapozott idegenfogalmat is szeretnénk fejleszteni. A Phare-Orfeusz program keretében a város régi központjának rendezésére az önkormányzat felújítási pályázatot nyújtott be. Ennek keretében a gátat sétánnyá szeretnénk alakítani, fel kívánjuk újítani Csongrád legrégebbi templomát, amelynek középkori alapjai vannak. Komfortossá kívánjuk tenni a halászházakat, és általában vissza szeretnénk adni a varázsát ennek az épületegyüttesnek. Így elérhetnénk, hogy a régi városrész felújított házai alkalmassá válnának jelentős vendégforgalom lebonyolítására.